

Balandžio 29, 30 d. Juozo Miltinio dramos teatre režisierius ir dramaturgas Aleksandras Špilevoj pristatys premjerą „Jona“. Per komedijos prizmę A. Špilevoj nagrinėja sudėtingą ir, rodos, visai nešmaikščią vidinių spąstų temą. Kodėl apie rimtas temas režisierius ir dramaturgas renkasi kalbėti pasitelkdamas komedią, kuo spektaklyje svarbi biblinė Jonos istorija ir nuo ko prasidėjo kūrybinis procesas, skaitykite interviu:

- Kaip rašėte pjesę, iš kur sėmėtės įkvėpimo? Kaip jus sudomino atsidūrimo vidiniuose spąstuose tema?

- Viskas prasidėjo nuo to, kai išgirdau vieno stand-up komiko, kilusio iš Panevėžio, istoriją apie tai, kaip jis pateko į nepilnamečių kalėjimą Berlyne. Iki tapdamas stand-up'erių jis buvo toks Panevėžio gatvių *marozėlis*, į Vokietiją išvažiuavęs dirbti kroviku. Daiktai, kuriuos jis kraudavo į sunkvežimius, būdavo vogti. Policijai surengus pasalą jis buvo suimtas, atsidūrė kalėjime ir ten praleido devynis mėnesius.

Išgirdęs šią istoriją pagalvojau, kad joje, tarp žmonių, kuriuos vaikinai sutiko kalėjime, tiek daug ryškių personažų, tiek daug gražių likimo lūžių ir išgyventų vidinių dramų. Buvo neįtikėtinai įdomu klausytis, kaip *marozas* pasakoja, kad verkė galvodamas, kaip pranešti tėvams, jog jis užtraukė jiems didžiulę gėdą arba kaip lankydavosi pas kunigą, nors yra netikintis – eidavo pas jį, nes tai buvo kitoks žmogus kalėjime, tas, su kuriuo gali pasikalbėti vienu du.

Panorau visą tai perkelti į sceną ir netgi dalinai pasinaudoti stand-up komedija kaip spektaklio forma. Susisiečiau su komiku, kalbėjomės apie galimybę bendradarbiauti, tačiau dėl įvairių priežasčių tai netapo spektakliu būtent apie jį. Vis tik ši istorija mane labai įkvėpė, todėl pradėjau rašyti pjesę, sudarytą iš penkių atskirų istorijų, iš kurių viena – apie jaunuosius kalinius.

Komiko istorija man buvo apie patekimą į uždara aplinką su žmonėmis, su kuriais visai neplanavai leisti savo dienų, su kuriais tau nėra patogu būti. Kiekvienas iš tų kameroje sėdinčių žmonių turi savo vidinių pančių, psichologinių narvų, jie yra ne tik išoriniame, fiziniame, tačiau ir savo vidiniame kalėjime. Ir kiekvienas ieško būdų iš jo ištrūkti. Būtent ši mintis sukūrė dabartinės pjesės ir spektaklio koncepciją.

- Kaip sekasi repetuoti? Koks yra šio spektaklio kūrybinis procesas?

- Šį kartą norėjau, kad procesas būtų visiškai kitoks, negu ankstesnių mano darbų. Su šviesų dailininku, kompozitoriumi, scenografijos ir kostiumų dailininke pasirengti šiam darbui susitikome vos savaitė po to, kai baigėme darbą su spektakliu „Sala, kurios nėra“. Mes norėjome sukurti pasaulį, kuriame bus užrakinti personažai, ir tik tada į jį pakviesti aktorius. Norėjome, kad šviesa, muzika ir scenografija gimtų ne kaip spektaklio apipavidalinimas, o būtų dramaturgijos ir režisūros elementu, vaidybos kelrodžiu. Pavyzdžiui, vienai scenai, kurioje vidury nakties laiką leidžia trys neblaivūs kunigai, man buvo reikalinga peleninė. Dailininkė sendaikčių parduotuvėje rado kaukolės formos peleninę. Nuotrauką atsiuntė šiaip sau, labiau juokaudama. Tačiau ta peleninė man taip patiko, kad aš ją įtraukiau į spektaklio dramaturgiją – personažai ima apie ją kalbėtis. To niekada nebūtų nutikę, jeigu mes pradėtume rinkti rekvizitą tada, kai pjesė yra užtvirtinta, o repeticijų procesas eina į pabaigą. Būtent dėl to konstruoti šį pasaulį mes pradėjome visi kartu, iš anksto.

- Kaip spektaklio dramaturgijoje atsirado pranašo Jonos istorija?

- Kūrybinio proceso metu su komanda dalinomės įvairiomis istorijomis, o dažniausiai mitais, legendomis apie žmones, kurie yra užrakinti, uždaryti, patekę į kažkokią nelaisvę. Taip prisiminėme biblinę Jonos istoriją. Pranašas Jona buvo prarytas didelės žuvies ir jos skrandyje praleido tris dienas. Ten jis pateko, nes bėgo nuo savo likimo, o, kaip žinia, tokiose istorijose, lygiai kaip ir antikos pasakojimuose ar mituose, nuo likimo nelabai pabėgsi. Jona kovojo su savo lemtimi, nenorėjo daryti to, kam buvo pašauktas ir dėl to pateko į šią izoliaciją. Kol jis neišspręs savo problemų, tol iš jos neištrūks. Taip, besikalbėdami su mano minėtais spektaklio bendrakūrėjais, mes priėjome prie Jonos kaip tam tikros alegorijos, pavyzdžio, kuris gali atskleisti į užrakintą pasaulį patekusį žmogų.

- Ar Jona bei jo istorija figūruoja spektaklyje ar yra labiau nujaučiami?

- Personažo Jonos, kaip pranašo, gyvenančio IX a. prieš Kristų, tokio, koks jis yra Biblijoje, čia nėra. Tačiau spektaklyje yra vienas paslaptingas veikėjas, kuris yra arčiausiai tiesioginės aliuzijos į Jonos asmenį. Toks Dievo kvailelis – vaikštantis, kažką šnekantis, bambantis. Tokius žmones mes neretai sutinkame gatvėje ir identifikuojame kaip bepročius ar valkatas. Vilniuje tai buvo stebuklingasis Kunigaikštis, Rožytė. Tie veikėjai gali mums pasirodyti bepročiais, tačiau jų beprotystėje yra daug daugiau tiesos ir prasmės negu mūsų rimčiausiuose debatuose. Kiekvienoje scenoje atsiranda bent vienas veikėjas, kuris yra kažkur girdėjęs kažką apie kažkokį pranašą, kuris lyg ir buvo patekęs į banginio skrandį, ir miglotai bando prisiminti šią istoriją, susiduria su įvairiomis interpretacijomis. Spektaklyje ši istorija figūruoja, tačiau labiau kaip nugirsti pasakojimai, jų fragmentai.

- Spektaklyje Jonos vaidmenį kuria naujausias JMDT trupės narys - Mindaugas

Ancevičius. Kodėl pasirinkote šį aktorių?

- Mindaugas yra labai įdomus aktorius, su kuriuo man patinka susidurti kūrybinėje erdvėje. Jis yra plačiai mąstantis, ieškantis žmogus. Sau ir aplinkai ji kelia daugiau klausimų negu atsakymų. Jis yra labai muzikalus aktorius, o mudu su Mantvydu norėjome, kad mūsų keistuolis valdytų tam tikrą specialų instrumentą, kurį šiuo metu gaminame. Man reikėjo nuoširdaus aktoriaus, nes nuoširdumo tu tiesiog negali suvaidinti. Nuoširdžiai klausti, nuoširdžiai domėtis, nuoširdžiai bandyti paaiškinti tai, kas nepaaiškinama. Spektaklyje vaidina 15 aktorių - penkios trijulės, o jis yra savita jungiamoji grandis. Tačiau vieno protagonisto, vieno herojaus, kuris būtų pagrindinis, spektaklyje nėra.

- Pokalbio metu jau keliskart paminėjote, kad aktoriai vaidins trijulėmis. Ar tai sąmoningas pasirinkimas, bandymas pritaikyti biblinį simbolizmą, ar labiau vienas iš netikėtų dramaturgijos kūrimo proceso posūkių?

- Priežastis iš pradžių buvo labai paprasta, pragmatiška ir gimė „Sala, kurios nėra“ generalinių repeticijų metu. Kai scenoje buvo 60 žmonių, o aplinkui daugybė tų, kurie vis ateina kažko paklausti, šalia sėdinčiai scenografijos ir kostiumų dailininkei neišlaikęs prasitariau: „Viskas, mirštu nuo šitokio kiekio žmonių. Kitą kartą scenoje vienu metu bus trys aktoriai ir nieko daugiau.“ Ji, ko gero, lygiai tiek pat pervargusi kaip ir aš, visiškai su manimi sutiko. Sau šią užduotį išpildžiau - repetuoju tik su trimis aktoriais vienu metu, bet štai dailininkei nuo to nė kiek ne lengviau, nes ji vis tiek turi daryti 15 kostiumų ir 5 scenografines lokacijas... Tad trijulės idėja gimė iš noro po labai didelio, masyvaus darbo, eiti į kažką daug kameriškesnio. Iš pradžių šį spektaklį netgi galvojau kurti mažojoje scenoje arba laboratorijoje, bet, kadangi jam bus labai reikalingas scenos ratas, teko grįžti į didžiąją sceną.

- Kuriate su komanda, su kuria jau dirbote anksčiau. Kodėl vis sugrįžtate prie tų pačių kūrėjų?

- Nors ši komanda nėra žmonės, su kuriais esu sukūręs visus savo spektaklius, tačiau labai retai keičiu komandos narius. Ko gero ilgai ieškau ir sunkiai atrandu žmones, su kuriais man dirbti gera, tad atradęs nemėgstu keisti savo bendrakūrėjų. Turiu daug pažįstamų, daug žmonių aplink save, bet artimų draugų, su kuriais aš leidžiu savo laiką, nėra daug. Lygiai tas pats yra ir su bendrakūrėjais - matau daug labai įdomių žmonių, veikiančių teatro pasaulyje, bet tų, su kuriais atradau ryšį ir su kuriais susikalbame kūrybiškai, nėra tiek daug. Tad, kai tik kuriu naują darbą, stengiuosi pirmiausia kreiptis į tuos žmones, su kuriais turime bendrą praeitį - esame kartu ir įstrigę, ir neradę išeičių, bet galiausiai kartu išbridę iš sunkumų.

- Praėjusių metų gruodį įvyko taip pat pagal jūsų pjesę kurto spektaklio „Sala, kurios nėra“ premjera. Kuris rašymo procesas jums yra malonesnis? Tirti istoriją ir iš dokumentinių šaltinių dėlioti nuoseklų pasakojimą ar kurti fragmentišką kūrinį, kurio prasmė atsiskleidžia per, rodos, tarpusavyje nesusijusias situacijas?

- Negaliu apibendrinti, kaip apskritai man patinka kurti, tačiau, jei lyginčiau šiuos du procesus, „Jona“ – tiek rašymo, tiek repetavimo etapais – man yra kur kas lengvesnis. Jau visus metus nejaučiau tiek laisvės, polėkio ir lengvumo. Toks jausmas, lyg čia viskas gimsta žymiai nuotaikingiau, gaivališkiau, smagiau. Nesakau, kad nekyla sunkumų, niekur neįstringu – dar ir dabar darau teksto korekcijas pjesėje, bandau atrasti sprendimus ir tai ne visada pavyksta. Tačiau kartais sėdžiu vienas kavinėje, rašau ir juokiuosi, nes personažai staiga padaro kokį netikėtą poelgį, ištaria ką nors, ko neplanavau, kad jie ištars.

Spektaklis „Sala, kurios nėra“ gimė kitaip – buvo labai įdomu dirbti su dokumentiniais šaltiniais, ieškoti būdų tai perkelti į sceną, tačiau ten jaučiausi daug daugiau dirbantis. „Saloje“ kartais būdavo labai tamsių naktų, buvo sunku tiek rašyti, tiek visa tai suvaldyti scenoje, o dirbant su šešiasdešimt žmonių, buvo sunku derinti ir organizuoti darbą.

Nepaisant to, kad „Jona“ taip pat reikalauja daug valandų sėdėjimo prie teksto ar repeticijų salėje, viskas gimsta daug lengviau, smagiau negu „Saloje“. Šiame procese yra daug gero polėkio ir jis tęsiasi repeticijų metu. Labai smagu bendradarbiauti su kompozitoriumi, dailininkais, mes labai daug juokiamės, nustembame.

- Kiek gyvenimiškumo yra pačioje pjesėje? Galbūt kai kurios istorijos yra paimtos iš jūsų gyvenimo?

- Yra šiek tiek elementų. Nesu linkęs tiesiogiai perkelti faktų iš savo gyvenimo į savo kūrybinį pasaulį. Mieliau renkuosi tam tikrus išpūdžius, pojūčius. Kartais esu linkęs sujungti keletą įvykių, kurie mane jaudina, sudėti juos į vieną personažą, nors iš tiesų jie nutiko skirtinguose pasaulio taškuose, skirtingiems žmonėms arba man pačiam, bet skirtinguose gyvenimo etapuose. Tad dokumentikos „Jonoje“ nėra, bet, manau, kad žiūrovai, kurie seka tai, kas vyksta aplink, atpažins iš kur yra paimtos tam tikros detalės.

- Jūsų kūryboje nestinga komedijos. Kodėl esate linkęs apie rimtus dalykus kalbėti su šypsena?

- Nekeliu sau tikslo, kad mano kūryba būtų juokinga, bet man svarbu, kad ji būtų ne vien racionali. Man nelabai įdomus teatras, kuris apeliuoja vien į mąstymą, man labai svarbus yra jausmas. Komiškumas ir juokas yra vienas iš būdų pasiekti žmogaus jausmus. Jeigu tai

pavyksta, po to gali įpinti labai nejuokingus dalykus ir tau atsivėręs žiūrovas galės tai daug lengviau priimti. Komedija padeda kalbėti apie tai, ką mes jaučiame ir išgyvename.

Šiame spektaklyje viskas link komedijos pakrypo gan netikėtai – pajutęs tai, sau, kaip dramaturgui, daviau užduotį laikytis vientisumo ir drąsiai vesti komedinę liniją. Juolab kad kartais yra liečiamos gan skausmingos temos. Jeigu apie tuos dalykus imčiau kalbėti graudinančiu tonu, tai greitai nusirisčiau į labai keistą kūrybinę kalbą – prasidėtų patosas, pseudo dvasiškumas ir t.t. Juokas padeda viską išžeminti, supaprastinti ir atskiesti.

- Esate labai produktyvus režisierius, dramaturgas, dėstytojas, turite daug įvairių veiklų. Ar pats papuolate į vidinius spąstus? Kaip išsikapstote iš jų?

- Papuolu. Jei nepapulčiau, nekurčiau šio spektaklio. Ko gero kurdamas jį ir ieškau atsakymo į klausimą – kaip ištrūkti? Ir kol kas tiek Jonos, tiek kitų personažų istorija sako tai, kad išėjimas iš įstrigimo yra pro tas pačias duris, pro kurias buvo įeita. Tik ne visada matai tas duris ar nori jas matyti, bijai jų. Jonos istorija yra pavyzdinė – jis išeina iš įstrigimo. Tai pavyksta toli gražu ne visiems šio spektaklio veikėjams. Ir aš ne visados išeinu iš savo įstrigimų arba kartais užtrunku, bandydamas tai padaryti.

Kalbino Aistė Šivytė

